

TÜRKİYE'DE ÖZEL ARŞİV KAVRAMI VE BİR ÖRNEK (Ekrem Ceyhun'un Özel Arşivi)

M. Esat SARICAOĞLU*

ÖZET

Gerek kamusal ve gerekse özel kişiler tarafından üretilmiş olan bilgi ve belgelerin tarihi, sosyal ekonomik ve benzeri gerekçelerle korunması ve ihtiyaç duyulduğu zaman ilgililerin yararlanması amacıyla arşivler oluşturulmuştur. Bu çerçevede *özel arşiv* adı verilen bir bölüm de oldukça önemli bir yer işgal etmektedir. Adından da anlaşılacağı üzere özel arşivler özel mülkiyete konudur. Bu çalışmada hem özel arşivler hem de özel arşivlerle alakalı değerlendirmeler yapılmıştır. Çalışmada sonuç mahiyetinde özel arşiv düzenlemeleri ile ilgili öneriler sıralanmıştır. Bir örnek olarak da Devlet eski bakanlarından Ekrem Ceyhun'un Başbakanlık Devlet Arşivleri'ne devredilmiş olan özel arşivi incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Arşiv Malzemesi, Arşivlik Malzeme, Özel Arşiv, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü.

ABSTRACT

The need for preservation of the data and documents produced by both public institutions and individuals for historic, social, economic and other reasons leads to creating archives so that people who need such documents for their studies can benefit from them. In this context, a section called "private archives" is very important. As the name implies, private archives deal with private property. This study focuses on private archives utilising the private archives of former Minister of State Ekrem Ceyhun, which have been taken over by the State Archives of Prime Ministry.

Keywords: Archive Material, Archival Material, Private Archives, General Directorate of State Archives

Yazının ortaya çıkışıyla başlayan, bireysel ve toplumsal ilişkiler ve ihtiyaçlar çerçevesinde oluşturulmuş olan ve süreç içerisinde farklı materyallerin kullanımıyla genişleyen bilgi ve belge araçlarının tasnifinin yapıldığı, korunduğu ve gerektiği zaman da ihtiyaç duyanların yararlanabileceği imkânlarla donatılmış yerlere mekân olarak arşiv adı verilmektedir.

* Yrd. Doç. Kırıkkale Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü öğretim üyesi, e-mail: msaricaoğlu@yahoo.com

Arşiv binalarında korunacak bu bilgi ve belge materyalleri ise arşiv malzemesi ve arşivlik malzeme terimleriyle ifade edilmektedir. Bu terimlerin yasada ve diğer dokümanlardaki tanımlaması ise şöyledir:

Arşiv Malzemesi:

Türk Devlet ve millet hayatını ilgilendiren ve en son işlem tarihi üzerinden otuz yıl geçmiş veya üzerinden on beş yıl geçtikten sonra kesin sonuca bağlanmış olup, Cumhurbaşkanlığı, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı, Genelkurmay Başkanlığı, Milli Savunma Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı ve Milli İstihbarat Teşkilatı hariç, genel ve katma bütçeli dairelerle mahalli idareler, üniversiteler ve bunlara bağlı sabit ve döner sermayeli kuruluşlar, kamu iktisadi teşebbüsleri işlemleri sonucunda teşekkül eden ve onlar tarafından muhafazası gereken, Türk milletinin geleceğine, tarihi, siyasi, sosyal, kültürel, hukuki ve teknik değer olarak intikal etmesi gereken belgeler ve devlet hakları ile milletler arası hakları belgelemeye, korumaya, bunlarla ilgili münasebetler bakımından tarihi, hukuki, idari, askeri, iktisadi, dini, ilmi, edebi, estetik kültürel, biyografik, jeneolojik (soy bilim), ve teknik herhangi bir konuyu aydınlatmaya, düzenlemeye ve tespiti yarayan, ayrıca ait olduğu devrin ahlâk, örf ve âdetlerini veya çeşitli sosyal özelliklerini belirleyen her türlü yazılı evrak, defter, resim, plan, harita, proje, mühür, damga, fotoğraf, film, ses ve görüntü bandı ve benzeri belgeler için kullanılan terimdir¹.

Bu tanımda istisna edilen kamu kurumlarının kendilerine ait özel kurumsal arşivlerinin varlığı bilinmektedir.

Arşivlik Malzeme:

Yukarıda sayılan her türlü belge ve malzemedan zaman bakımından henüz arşiv malzemesi vasfını kazanamayan veya bu süreyi doldurmasına rağmen güncelliğini kaybetmeyen, hizmetin yürütülmesi açısından “süresiz” veya “uzun süre” elde bulundurulması gerekli olan belgelerdir².

Özel Arşivler:

Özel arşiv terimi, arşiv belgesi muhtevasında olup da, kamu kurum ve kuruluşları dışında kalan gerçek kişiler ile tüzel kişiler elinde bulunan benzeri belgelerden meydana gelen arşivdir. Aile, şahıs, banka vb. arşivler özel arşivlerdir (Binark, 1980: 10)³.

1 3473 Numaralı Muhafazasına Lüzum Kalmayan Evrak ve Malzemenin Yok Edilmesi Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun Kapsamında Yer Alan Kurum ve Kuruluşlarda Ayıklama ve İmha Komisyonları Çalışma Rehberi ve Devlet Arşivi'ne Devir Malzemesinin Devir İşlemleri, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayın Nu 26 Madde:1-2, s.6.

2 Ayıklama ve İmha Komisyonları Çalışma Rehberi, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara, 2006, s. 1.

3 Devlet Arşiv Hizmetleri Hakkında Yönetmelik Madde:3

Hangi tür arşiv olursa olsun bu belgeler, sürekliliği olan bir kayıt tutma sisteminin parçası olarak var olabilirler; bu sistemde bir kuruluş veya örgüt tarafından oluşturulan defterlerin, değişik amaçlı dosyaların, vasiyetnamelerin ve diğer kayıtların rutin olarak saklanması kanuni zorunluluk yüzünden veya işin etkili bir şekilde yürütülmesi için gereklidir. Orijinal amaçlarını yerine getirdikten sonra, devam eden kanunî, idârî veya tarihî değerlerinden dolayı saklanan bu tür belgeler arşiv olarak değerlendirilir. Bunun yanı sıra arşivlerin bir parçası olmayan, bir plana göre ya da aileler veya kişilerce biriktirilen tarihî değere sahip belgeler de özel arşiv kapsamında ele alınabilir (Kyving, 2011:60-61).

Arşiv Malzemelerinden Yararlanma:

Bu tanımlardan yola çıkarak arşiv belgelerinin gelenek, tarih, siyaset, sosyal, ekonomik, kültürel ve teknik değerlerin üretilmesi sürecinde, yani yaşamın her alanında ortaya çıkarıldığı anlaşılmaktadır.

Bu belgeler aracılığıyla ise, ulusal ve uluslararası hakların belgelenmesi ve korunması sağlanmakta, bunlarla ilgili ilişkiler bakımından tarihî, hukukî, idarî, askerî, iktisadî, dinî, ilmî, kültürel vs. konuların aydınlatılması, düzenlenmesi ve tespiti yapılabilmektedir.

Bu amaçlara yönelik malzeme çeşitleri ise, her türlü yazılı evrak ve defter ile resim, plan, harita, proje, mühür, damga, fotoğraf, film, ses ve görüntü aygıtlarından oluşmaktadır.

Bu amaçları sağlayacak arşiv malzemesinin yalnızca kamuya ait kurumlarda olması şart değildir. İşte bu çerçevede devreye özel arşivler girmektedir. Kamunun dışında gerçek ve tüzel kişilerin ellerinde bulunan bu tür belgelerin de varlığı bilinmektedir. Söz gelimi bu gün için kamusal bir arşiv hüviyetine sahip olsa bile Vakıflar Genel Müdürlüğü bünyesinde yer alan vakfiyeler ile özel şahıslara ait ve onların elinde olması gerekirken ve bu kuruma intikal etmiş olan fermanlar, beratlar ve benzeri belgeler buna örnek gösterilebilir⁴. Özel arşivlerin bu amaçlar doğrultusunda hizmet verebilmeleri için en önemli husus ise onların güvende ve ulaşılabilir olmalarının sağlanmasıdır. Yani öncelikle yararlanabilecek kişilerin ve araştırmacıların bu malzemelerin varlıklarından bilgi sahibi olmaları gerekmektedir. Bunun yolu da kullanıma açık ortamlarda ve güvenli bir şekilde korunuyor olmalarıdır.

Arşiv ve arşivciliği yönetim, bilim, kültür, eğitim ve hukuka katkıda bulunacak tüm resmi ve özel değerlerin korunması şeklinde anlayacak olursak, bir ülkenin, bir bölgenin, bir şehrin bölgesel ve ulusal değerlerinin korunması işlemini yalnızca

4 <http://www.vgm.gov.tr/icerikdetay.aspx?Id=29>; Vakıflar Genel Müdürlüğü bu arşiv evrakını VAYS projesi adıyla dijitalleştirerek araştırmacıların kullanımına sunmakta, bunlardan ayrı olarak Teberrükât eşyaları ve Vakıf Abidelerin tamamlayıcı parçaları adlarıyla daha birçok materyali korumak ve ilgililerin istifadesine sunmaktadır.

kamu kurumları tarafından sağlanmasıyla sınırlamamız mümkün değildir. Aynı zamanda yarı kamusal kuruluşlar, dernekler, ekonomik kuruluşlar, aileler, tüzel ve özel kişiler de bu hususta etkin bir yer tutar(Aren,1998:524).

Bu sunumda amaçlanan konu özel arşivler olduğu için, kamu kurum ve kuruluşlarına ait arşiv malzemesini bir kenara bırakacak olursak, özel arşivlerin oluşturulması ve değerlendirilmesi için neler söylenebileceğine bakmamız gerekecektir.

Özel arşivlerde ailelerce çeşitli kayıtlar tutulmuş olabilir. Bu kayıtlar aile içi, sivil örgüt veya devlet organlarıyla ilişkiler çerçevesinde ortaya çıkmış bulunabilir. Bu kayıtların içinde bireylerin davranış ve güdüleri, aile içi etkinlikler ve ilişkiler, ikamet edilen yerlerin ve mülklerin niteliği, sosyal yaşam içerisinde ortaya çıkan düzenlemeler, olaylar ve kurallar ve daha birçok konu hakkında bilgiler bulunabilir(Kyving, 2011:60-61). Yine özel arşivler arasında ilginç bilgilere ulaşmak mümkündür. Bazen bir evde çoktan unutulmuş kayıtlar bulunabilir. İşverenlerin, şirketlerin, sendikaların, sivil toplum kuruluşlarının bu tür arşiv kayıtları, araştırmacıların ihtiyaç duyduğu bilgilere ulaşmaları açısından doyurucu bilgi sağlayabilmektedir (Kyving, 2011: 60-61).

Özel Arşiv Çeşitleri:

- 1- Şahsî belgeler, yazı koleksiyonları ve Aile Arşivleri,
- 2- Edebi elyazmaları ve kültür örgütlerinin arşivleri,
- 3- Bilimsel kayıtlar ve bilimsel örgütlerin belgeleri,
- 4- İş dünyası arşivleri,
- 5- Üniversiteler ve yükseköğretim kurumları arşivleri,
- 6- Noter Arşivleri,
- 7- Mahkemelerin arşivleri.
- 8- Siyasî parti arşivleri,
- 9- Kamuya yararlı dernek arşivleri(Aren,1998:528-38).

Bu arşiv çeşitlerinde bazı belgelerin devlet kurum ve kuruluşlarını ilgilendiren tarafları bulunmakta ve bu belgeler belirli süreler sonunda resmi arşivlere devredilmekte ve yine belirli sürelerin geçmesiyle araştırmacıların kullanımına açık hale getirilmektedir.

Özel Arşivlerin Kurumsal Yapıya Kavuşturulması:

Arşivlerin korunması ve onlardan yararlanılması için arşivlere ait kanunların bulunmasını zorunludur. Hemen bütün devletlere ait kamu kuruluşlarına ait arşiv kayıtları ve bunların korunması için oluşturulan örgütlerle ilgili yasal düzenlemeler mevcuttur. Ülkemizde de bu amaçla gerek kurumsal ve gerekse arşivcilik alanında

yasal düzenlemeler hayata geçirilmiştir. 1984 tarihinde yürürlüğe giren, 3056 sayılı “Başbakanlık Teşkilat Kanunu” çerçevesinde Devlet Arşivleri teşkilâtı hakkında düzenlemeler yapılmıştır; 1988 yılında “3474 sayılı “Muhâfazasına Lüzum Kalmayan Evrak ve Malzemenin Yok Edilmesi Hakkında Kanun” yayımlanmıştır. Aslında bir polemik konusu olarak kabul edilmeyecek olursa 3474 sayılı kanunun ismini tartışma konusu yapmak mümkündür. Çünkü baştan imha ifadesi bir tür zihinsel ön şartlanma fikrini doğurmaktadır. Fakat bunu bir tarafa bırakarak diyebiliriz ki: Oldukça kısa ve güncel ihtiyaçları karşılamaktan uzak olan bu kanunun yerine, günlük ihtiyaç ve gelişmelere cevap veren ve hatta Arşiv Kurumunun kurumsal kimliğini, çalışanların da beklentilerine cevap verecek şekilde, yeni yasal düzenlemeler yapılmasında siddetle ihtiyaç olduğu ortadadır.

Kamuya ait arşiv ve arşiv kurumu hakkında bile düzenleme ihtiyacının bulunduğu bir noktada *Özel Arşiv* ile alakalı bir düzenlemenin bulunmadığını söylemek şaşırtıcı olmayacaktır. Yukarıda çeşitlerini saymaya çalıştığımız özel arşivler ile alakalı mevzuat eksikliği, hem arşivlerin korunup tasnifi açısından hem de araştırmacılar açısından ciddi sıkıntılar oluşturmaktadır.

Her ne kadar Devlet Arşivler Hizmetleri Hakkındaki Yönetmeliğin 7. Maddesiyle özel arşivlerin satın alınmasıyla alakalı olarak Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü’ne yetki veriliyorsa da bunun işleyişi hakkında hiçbir düzenleme bulunmamaktadır. Yine aynı yönetmeliğin 8. Maddesinde özel arşivlerin yurt dışına izinsiz çıkarılması yasaklanıyorsa⁵ da izin sürecinin nasıl işleyeceği, izin kimler tarafından verileceği ve hangi durumlarda izin verilmeyeceği bir kurala bağlanmamıştır. Bu iki maddedeki yetkileri kullanabilmek için öncelikle özel arşivler hakkında mevcut bir envanterin bulunması gerekmektedir. Yani özel ve tüzel kişilerin elinde bulunan arşivler hakkında yeterli bilgi ve tespit sağlanmış olmalıdır. Bu güne kadar gerek müzelerden, gerek kütüphanelerden ve gerekse özel şahısların elinden bu tür kıymetli varlıklar rahatlıkla yurt dışına çıkarılmış olması, bu bilgi eksikliği ve mevzuat noksanlığından kaynaklanmaktadır.

Yine özel arşivlerle ilgili mevzuat eksiklikleri dolayısıyla yurt dışına çıkarılmasının izne tabi olması bir yana, özel kişilerin ellerinde, hatta evlerindeki tarihî, siyasî, sosyal, kültürel, edebî ve benzeri birçok özelliğe sahip materyaller bazen kıymeti bilinmediği, bazen de evlerde yer açmak veya estetik görünüm sağlamak amacıyla çöpe atılmakta veya yakılarak imha edilmektedir.

Söz gelimi Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü’ne intikal ettirilecek Özel arşivlerin içerdiği belgelerin, bilimsel yöntemlerle ayrıştırılarak korunması hususunda hangi kıstasların uygulanacağı konuyla ilgili uzmanlar tarafından kurala bağlanmalıdır.

5 3473 Sayılı, s. 12,

Özel arşivlerin oluşumundaki serbestlik ve subjektiflik, resmi evrakın tasnifindeki kurallara uydurulmaya kalkıldığında birçok materyalin değersizliği kanaatinin oluşmasına neden olabilecektir. Bu durum ise özel arşivler açısından bir tereddüt ortaya çıkaracaktır.

Özel arşivlere sahip bulunan özel şahıslar, eğer arşivlerinin kıymetinin farkında iseler bu defa yeterli mevzuat olmadığı için, devir işlemlerinden sonra bu arşivlerinin zayi olacağından endişelenmektedirler. Bu nedenle envanter tespitinden sonra bu arşivlerin yine sahipleri aracılığıyla korunması sağlanabilir. Sonuçta bu tür arşivler özel mülkiyet kuralına dâhildir. Böyle zamanlarda da evrakın korunması ve araştırmacılara ve yararlanmak isteyenlere gerekli imkânın sağlanması maddi bir külfeti gerektirmektedir. Kültürel bir miras olarak kabul edilecek olursa bu tür özel kişilerin giderleri ya karşılanmalı veya en azından kısmi finansman desteği sağlanmalıdır.

Mevzuat yönünden ortada bulunan boşluk, bu konulardaki eksiklikler ve kötü niyetli kişiler açısından caydırıcılık oluşturmamaktadır⁶. Bu hususta işlenmiş birçok adlı suçun varlığı düşüncemizi haklı çıkarmaktadır.

Özel arşivler açısından bir başka endişe kaynağı, mahremiyetin kaybolması veya yasal gizlilik sürelerinin korunması durumudur. Fakat araştırmacılar için bu can sıkıcı durum, onları engellemek amacı taşımaz. Ancak tarihsel değerleri olan malzemelerin toplanması ve bakımı (Kyving, 2011: 64) ile kişi hakları açısından çok önemlidir.

Özel Arşive Sahip Olma Açısından İki Güzel Merkez:

1-Türk Tarih Vakfı Bilgi-Belge Merkezi

Vakfı Kuruluş senedinde de belirtildiği gibi Tarih Vakfı, Türkiye'nin ekonomik ve toplumsal tarihine katkıda bulunan her türlü malzemenin ülke içinde kalması, düzenlenmesi, saklanması, korunması, bunlardan yararlanmak isteyenlere sunulması ve toplumumuzda tarih bilincinin yaygınlaşması yönünde çaba harcanmasını amaçlamaktadır. Bu bağlamda Vakfın kuruluşuyla birlikte arşiv ve kütüphane birimlerinden oluşan dokümantasyon ve enformasyon merkezi kurma girişimlerine başlanmış, 1992'de Bilgi-Belge merkezi faaliyete geçirilmiştir.

Tarih Vakfı Bilgi Belge Merkezi koleksiyonunun tamamına yakını bağışlarla oluşmuştur. 2010 itibarıyla 700 civarında kişi ve kurum arşiv ve kütüphane bağışçımız olmuştur. Bağışlardan oluşan koleksiyon 20000 civarında kitap 900 civarında süreli yayın ve 140 raf metre arşivden (kâğıt, görsel işitsel, ikonografik, kartografik vb.) meydana gelmektedir⁷.

6 Krş. Aren, 1998 tarihinde kaleme alınan bu makalede belirtilen birçok husus 2012 tarihi itibarıyla aynen ve daha belirgin bir şekilde devam etmektedir.

7 <http://www.tarihvakfi.org.tr>.

2- Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı Özel Arşivi:

Kişilere ait 19 arşivden, Necile Tevfik (Biren) ve Safiye Hüseyin Elbi arşivi satın alınmış, Rezzan Yalman, Süreyya Ağaoğlu, Tezer Taşkiran, Müfide İlhan, Celile Butka, Pervin Ulusoy, Zerrin Bölükbaşı arşivleri yakınları tarafından bağışlanmıştır. Emel Aslan Akal, Fazıla Atabek, Hasene Ilgaz, Sibel Özbudun, Cahit Uçuk, N.H. Yaşaroğlu, Dr. Rana Beşe, Pınar Kür ve Şirin Tekeli arşivleri ise kendileri tarafından bağışlanmıştır.

Kurumlara ait 5 arşivden, Ayrımcılığa Karşı Kadın Derneği ve Roza dergisinin arşivleri kendileri tarafından bağışlanmış, Biçki Dikiş Dershanesi ve Türk Hemşireler Derneği’nin arşivleri vakfımız tarafından satın alınmış; İlerici Kadınlar Derneği’nin arşivi ise kısmen eski üyelerin bağışları ile kısmen de Tarih Vakfı’nda bulunan belgelerin fotokopisi çekilerek elde edilmiştir. 1935 kongresinin önemli bir bölümü yurtdışındaki kadın arşivlerinden kopyalanarak, bir bölümü de Necile Tevfik (Biren) arşivinde bulunan orijinal belgelerden oluşturulmuştur.

Bu bölümdeki kurumlara ait arşiv yeni oluşturulan Kadın Örgütleri ve Örgütlenmeleri Koleksiyonu’na aktarılacaktır. Ve diğer kadın örgütlerinin arşivleri ile bir arada saklanarak katalog işlemleri yapılacaktır.

Tüm arşiv 46 metreyi bulmaktadır. En kapsamlı kişi arşivleri Süreyya Ağaoğlu (6.6m), Rezzan Yalman (2,4 m.), Hasene Ilgaz (4,5 m.), Müfide İlhan (2,4 m.) ve Cahit Uçuk (5,4 m.) arşivleridir.

Bağışlanan ilk arşiv Hasene Ilgaz, son arşiv ise Gaye Erbatur arşividir. Tüm arşivlerin kataloglama çalışması sürmekte olup, Hasene Ilgaz arşivinin katalogu tamamlanmıştır.⁸

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü’ne İntikal Etmiş Olan Bir Özel Arşiv (Ekrem Ceyhun⁹a ait Özel Arşiv)

Kamusal hizmet alanlarına intikal etmiş özel arşivler konusunda nasıl bir çalışma

8 http://www.kadineserleri.org/koleksiyon_ozel_arsivler_aile_arsivleri.asp.

9 Ekrem Ceyhun’un biyografisi:

04.02.1927 tarihinde Erzurum’da doğdu. İstanbul Teknik Üniversitesi İnşaat Fakültesi’ni bitirdi. 1952’de Karayolları Genel Müdürlüğü 10. Bölge Müdürlüğünde göreve başladı. 1953’de Karayolları 11. Bölge Müdürlüğü Tutak-Erciş Yolu İnşaatı Şantiye Şefi oldu. 1953-1955’de 11. Bölge Müdürlüğü Bakım Şefliği görevinde bulundu. 1956-1959 yılları arasında 11. Bölge Müdürlüğü yaptı. 1960’da Karayolları Genel Müdürlüğü İl ve Köy Yolları Dairesi Uzmanlığı; 1965’de Köy İşleri Bakanlığı Köy Yolları Daire Başkanı oldu. 1967’de Yol Su Elektrik İşleri Genel Müdürü iken, Devlet Planlama Teşkilâtı Koordinasyon Daire Başkanlığına tayin oldu. 1968’de Yüksek Planlama Kurulu Üyesi, 1971’de Devlet Planlama Teşkilâtı Müşaviri, 1972’de Ulaştırma Bakanlığı Müsteşarı oldu. 05.05.1975’de Başbakanlık Müsteşarlığına atandı. 1977’de Milletvekili seçildi. 41, 43 ve 49. T.C. Hükümetlerinde Devlet Bakanlığı yaptı. Çeşitli vakıflarda görev aldı. Otuzu aşkın eseri vardır.

Müsteşarlığı döneminde Başbakanlık teşkilat yapısında yapılan değişiklikler:

— 14 Mayıs 1975 tarih ve 5/25-2928 sayılı onay ile Organizasyon ve Metot Kurulu kurulmuştur. Daha sonra bu birim, Merkezi İdareyi Geliştirme Müşavirliği adını almıştır.

yapılabilir diye düşündüğümüz zaman, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'ndeki kayıtlara başvurmak icap etmektedir. Kayıtlardan, bu kurumun bünyesinde sadece devlet eski bakanlarından Ekrem Ceyhun'a ait bir özel arşivin bulunduğu anlaşılmaktadır. Bunun dışında herhangi bir fonun olmadığı yetkililerce ifade edilmektedir. Devredilen bu evrakın ise, devredildiği hâliyle bulunduğu ve kurumca yeniden ayırtmaya tabi tutularak tasnifinin yapılması aşamasında olduğu ve bu nedenle de araştırmaya henüz açılmadığı bildirilmektedir.

Söz konusu arşiv, arşiv sahibi Sayın Ceyhun tarafından 87 dosya olarak tasnife tabi tutulmuş ve Başbakanlık müsteşarı olduğu dönemde direktifleriyle kurulan Cumhuriyet Arşivi'ne devredilmiştir (Binark, 1999: 15). Sayın Ceyhun tarafından düzenlenen bu dosyaların birçoğunun üzerinde *Yurt Sathına Ne Koyduk* başlığıyla kendisinin bürokrat ve bakan olarak ve birlikte çalıştığı mesai arkadaşları tarafından üretilmiş doğrudan kamuya ait olmayan fakat kamu ile alâkalı belgelerden oluşmaktadır. Bu evrak arasında plan, proje, fizibilite raporları, değişik türde raporlar, farklı zamanlarda düzenlenmiş değerlendirme ve öneri raporları ve çok sayıda fotoğraf yer almaktadır. Yine bu evrak arasında değişik tarihlerde yapılmış sunumlar bulunmaktadır.

Bu özel arşivdeki evrak dosyalara yerleştirilirken şu başlıklar altında ayırtılmıştır: Elektrik enerjisi, Sanayi, Sulama, Madencilik, Küçük Sanayi Siteleri, GAP'la İlgili Envanter, Ulaştırma, Demir yolu Proje ve İnşaatları, I. Ve II. Boğaz Köprüleri, Özel Sektör Yatırımları, Millî eğitim ile ilk ve Orta Öğretim Okulları, Barajlar, Sağlık Yatırımları, Sosyal Güvenlik, Tarım, Köy ve Köylüyle İlgili Hizmetler, Savunma, Yurt Sathındaki Değişik Barajlara ait Bilgi ve Belgeler, Şanlı Urfa Tünellerine ait Bilgi ve Belgeler, Organize Sanayi Bölgeleri, Nükleer Enerji ve birçok gazeteden kesilerek tasnif edilmiş muhtelif köşe yazarlarının bakanlar hakkındaki yazıları.

Kamusal alanlara ait olduğu intibamı veren bu dosyaların yanı sıra, *Toy Şöleni* adını taşıyan bir dosya ile *Sanayimizin Tarihçesi ve Sanayiin Gelişimi* adlarındaki dosyaların araştırmaya açıldıktan sonra ilginç bilgiler sağlayacağı kanaatindeyiz.

-
- 3 Eylül 1975 tarih ve 42/901-5773 sayılı onay ile Baş Hukuk Müşavirliği kurulmuştur. Daha sonra bu birim, Hukuk Müşavirliği adını almıştır.
 - 13 Ekim 1975 tarih ve 6498 sayılı onay ile Güvenlik İşleri Müşavirliği, 17 Ekim 1975 tarihinde Sosyal ve İdari İşler Daire Başkanlığı, 30.12.1975 tarih ve 368-01128 sayılı onay ile Organizasyon ve Metot Daire Başkanlığı,
 - 19 Nisan 1976 tarihinde Ekonomik ve Sosyal İlişkiler (Grup) Dairesi Başkanlığı, Milletlerarası İlişkiler ve Teknolojik Gelişmeler (Grup) Daire Başkanlığı; Araştırma, Geliştirme ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı,
 - 7 Eylül 1976 tarih ve 388-09203 sayılı onay ile Parlamento ile İlişkiler Müşavirliği, 21 Nisan 1976 tarih ve 386-1/05485 sayılı onay ile Halkla İlişkiler ve Enformasyon Dairesi Başkanlığı, 12 Ekim 1976 tarih ve 388-2/09796 sayılı onay ile de Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı kurulmuştur. Bkz. <http://www.msxlab.org/forum/siyaset-tr/79312-ekrem-ceyhun-ekrem-ceyhun-kimdir-ekrem-ceyhun-hakkinda.html#ixzz27PR4QekC>

Ancak dosyaların ihtiva ettiği fotoğraflar yıllar itibarıyla kıyaslama yapabilmek açısından ve görsel arşiv bakımından özel bir önemi haizdir. Bir başka dosya üzerinde ise 1992–1993 yıllarına ait dönemin iktidarının 500. Gününüyle ilgili olduğuna dair kayıt siyasi tarih açısından ilginç olmalıdır.

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'ne devrinden önceki haliyle değerlendirilen bu özel arşivin içindeki belgelerin arşiv sahibince hazırlanmış olan dosya envanterine istinaden verilen bilgilerin, bizlere bu özel arşiv hakkında yeterince bilgi vermediği ortadadır. Ancak baştan beri anlatmaya gayret ettiğimiz arşiv, arşivcilik ve özel arşivler konusunda gerek mevzuat ve gerekse kamuoyundaki duyarlılık eksikliği, bu tür arşivlerin daha çok sayıda devrinin sağlanmasını ve kullanıcıların istifadesine sunulmasını güçleştirmektedir.

Sonuç Yerine

Bu gün itibarıyla gerek kurumsal olarak ve gerekse terimsel arşiv yasasının mevcut olmadığını, var olan yasanın ise korunmasına ihtiyaç kalmayan evrakın imhâsının usul ve esaslarını düzenlemek amacıyla çıkarılmış olduğunu düşünürsek, şu hususlar öne çıkmaktadır.

1- Her türlü araştırmacı için ilginç bilgilere ve görsel öğelere ulaşma fırsatı veren arşiv türlerinden biri olan ve özel arşivleri de Türkiye'de tespit, tasnif ve araştırmacıların hizmetine sunma konusunda hem yasalarla görevlendirilmiş, hem de diğer kurumlara rehberlik ve danışmanlık yapması gereken bir kamu kurumu olan Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü ve personelinin statüsüyle ilgili Başbakanlık Merkez teşkilatından ayrı ve kurumsal anlamda yasal düzenlemeler hayata geçirilmelidir. Bu eksiklik bir çok konuda olduğu gibi özel arşivler konusunda kamuoyu duyarlılığını geliştirecektir.

2- Bu yasal düzenlemeler esnasında özel arşivlerle alakalı mevzuat düzenlemesi de ayrıca oluşturulmalıdır.

3- Özel arşivlerin tespiti ve (mülkiyet kavramına zarar vermeden) devralınmaları Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından sağlanmalıdır.

4- Özel kişiler elinde bulunan evrakın hem satın alınması hem de yurt dışına kaçırlmasının önlenmesi amacıyla var olan düzenlemelere işlerlik kazandırılmalıdır.

5- Devralınan bu özel arşivler, özel mülkiyet kavramı çerçevesinde, kamusal arşiv anlayışından daha ziyade özel arşiv mantığı ile tasnif edilmeli ve araştırmacıların istifadesine böylece sunulmalıdır. Çünkü bu tür belgelerden yaralanacak kişilerin belgelere yaklaşımı, tasnif eden kişilerin yaklaşımından oldukça farklılıklar gösterebilmektedir.

6- Özel arşivler malikleri tarafından devredilmek istenmemesi durumlarında, hiç değilse belgelerin envanterleri Arşiv kurumu tarafından tespit edilerek elde mevcut arşiv ve arşivlik malzeme hakkında bilgi sahibi olunmalıdır.

7- Mevcut örnekler göz önünde bulundurularak sahiplerinin elinde kalacak özel arşivler için finansman destek sağlanması imkânlarının değerlendirilmesi uygun olacaktır.

8- Korunması ve incelenmesi amacıyla araştırmacılara hizmet sunulması sırasında, özel arşivler sahiplerine teknik ve arşivcilik bilgisi alanında destek sağlanmalıdır.

KAYNAKLAR:

- Aren, Tülin. “Özel Arşivler ve Kamu Arşivleriyle İlişkileri”, I. Milli Arşiv Şurası, Ankara, 21-22 Nisan 1998
- Ayıklama ve İmha Komisyonları Çalışma Rehberi, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara, 2006
- Binark, İsmet. Arşiv ve Arşivcilik Bilgileri, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı Yayın No.3Gn. No: 049, Ankara, 1980.
- Binark, İsmet. Sunuş, Ayıklama ve İmha Komisyonlarına Ait Çalışma Rehberi ve Devlet Arşivleri’ne Arşiv Malzemesinin Devir İşlemleri, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Yayın Nu:26 s. IX, Ankara, 1996
- Kyvinn, David E., Myron A. Marty. Yanıbaşımızdaki Tarih, (Çeviren: Nalan Özsoy) Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2011
- 3473 Numaralı Muhafazasına Lüzum Kalmayan Evrak ve Malzemenin Yok Edilmesi Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun Kapsamında Yer Alan Kurum ve Kuruluşlarda Ayıklama ve İmha Komisyonları Çalışma Rehberi ve Devlet Arşivi’ne Devir Malzemesinin Devir İşlemleri, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayın Nu 26, Ankara, 1996
- www.kadineserleri.org/
- www.msxlabs.org
- www.tarihvakfi.org.tr
- www.vgm.gov.tr